

Chiar și din lucrurile cele mai rele poți trage foloase. Renunțarea tot mai multor oameni la citit și la cărți, de pildă, înseamnă că prețul volumelor în anticariate este din în ce în mai mic. Nu mă bucură gândul că nu mai citește nimeni, dar, în același timp, nu pot să nu tresar când găsesc cărți interesante la prețuri de chilipir, scrise într-o limbă română cultivată și îngrijită.

Printre cele mai recente cumpărături se numără și o biografie a lui Joseph Haydn, scrisă de I. Weinberg, achiziționată la prețul a doi covrigi. Nu știu cine este autorul, iar cel mai faimos motor de căutare nu a reușit să mă ajute nici măcar să aflu prenumele său. Bănuiesc că va trebui să acceptăm ca inevitabilă limitarea condiției noastre umane pentru încă o perioadă. Oricine ar fi fost scriitorul, cartea are multe merite, în primul rând acela de a ne familiariza cu un compozitor a cărui creație m-a intrigat prin reacțiile stârnite de-a lungul vremii, în cazul în care stârnea vreo reacție.

Haydn reprezintă un episod aparte în istoria muzicii și poate chiar a culturii europene. Deși apreciat cu asupra de măsură de către contemporanii săi, chiar de către cei faimoși, precum Mozart și, cu întreruperi, de Beethoven, el este văzut apoi de foarte multe ori, în cel mai bun caz, ca un act introductiv, un moment de deschidere, o pregătire facilă și lipsită de adâncime pentru romantismul și modernismul muzical. Gabriel Garcia Marquez a rezumat această idee într-un fragment din amintirile sale, în care vorbește despre Mozart: „Când sună prost, sună ca Haydn, iar când o face bine, sună ca Beethoven”. Opinia aceasta despre compozitorul austriac rămâne oarecum caritabilă, deși condescendentă. Regizorul Cristi Puiu, într-un interviu radio, mărturisea că poate asculta o varietate incredibilă de muzică, nu doar clasică, ci și alte genuri, inclusiv jazz sau rock. Totuși, un singur compozitor, Haydn, nu a reușit nicidecum să-și facă loc în playlistul său, oricât de tare s-a străduit.

Desigur că acestea nu sunt singurele exemple de alergie la creația compozitorului austriac, nici măcar cele mai idiosincratice. La mijlocul secolului al XIX-lea, Robert Schumann afirma, după

Haydn, inima veselă disprețuită de modernitate

Scris de Ninel Ganea

Joi, 03 Octombrie 2019 11:40

ce ascultase o simfonie: „Nu se poate învăța nimic de la Haydn. E ca acel prieten obișnuit care îți intră în casă, mereu primit cu bucurie și respect, dar care nu mai prezintă vreun interes profund pentru epoca noastră”. La rândul său, Wagner, unul din „profeții vremurilor noastre” (Jacques Barzun), i-a pus o etichetă și mai dură: „Beethoven este, prin comparație cu Haydn, ca un adult născut față de omul care își trăiește a doua copilărie.”

Verdictul lui Wagner este relevant deoarece explică parțial de unde vine această desconsiderare a lui Haydn. Pe de o parte, istoria evoluționistă și-a făcut simțită prezența și în muzică, care este văzută ca o spirală ascendentă, culminând în creațiile lui Beethoven sau Wagner. În același timp, ceea ce irită sensibilitățile contemporane este acea „copilărie”, înțeleasă ca inocență, seninătate și armonie a trăirilor. Romanticul E.T.A. Hoffman spunea despre Haydn că ne pune în față o lume ca aceea „de dinainte de Cădere”, ceea ce în opinia scriitorului era un defect. Pentru moderni, cu alte cuvinte, există prea multă așezare, ordine firească și juste sentimente la Haydn. Lipsește angoasa, depresia, degingolada, prometeismul, suferința absurdă și inutilă, revoluția și toate celelalte idei care pot valida o creație. Haydn nu ne tulbură, iar asta nu i se poate ierta nicidecum. „Ce să fac, dacă soarta mi-a dat o inimă veselă, n-am încotro, trebuie să mi se ierte”, se scuza sincer compozitorul.

Ca și cum nu ar fi fost suficient, Haydn mai are și ghinionul de a fi avut o viață exemplară prin cuminența ei. Născut într-o familie foarte modestă de meșteșugari, viitorul compozitor a crescut până la vârsta de cinci ani printre cântecele populare de care nu s-a dezis niciodată și care își fac simțită prezența în multe din creațiile sale. „Nimeni nu cântă la fel de frumos precum o fac țărani”, avea să spună mai târziu. Legătura cu locurile natale, sensibilitatea țărănească, atmosfera pastorală, grația bucolică nu mai reprezintă de mult niște plusuri ale unei creații artistice.

Plecat de foarte devreme de acasă pentru a deprinde o educație muzicală, copilăria lui Haydn avea toate premisele unei povestiri dickensiene, cu sărăcie, bătaie din abundență și multă muncă fizică. Bineînțeles că au existat și sărăcie și bătaie și multă muncă brută, dar nu găsim nici urmă de resentimente, ci doar recunoștință. „Îi datorez lui Franck – primul meu învățător – foarte multă recunoștință. Omul acesta aspru m-a învățat ce este munca, mi-a dat primele elemente ale meșteșugului muzical. Deși primeam mai multă bătaie decât mâncare, voi duce cu mine în mormânt amintirea profesorului meu...”, scria în memoriile sale Haydn, care, pe deasupra, le-a lăsat, prin testament, o mare sumă de bani urmașilor lui Franck.

La Porpora, un alt mentor muzical, Haydn s-a concentrat asupra meritelor și câștigurilor pe care le-a dobândit de pe urma lui. „Calificativul de măgar, de vagabond și multe altele de același soi abundau în limbajul lui Porpora, dar eu am suportat totul cu înțelepciune deoarece îmi dădeam

Haydn, inima veselă disprețuită de modernitate

Scris de Ninel Ganea

Joi, 03 Octombrie 2019 11:40

seama de progresul uriaș pe care îl făceam în arta cântului, a compoziției și a stăpânirii cât mai perfecte a limbii și a culturii italiene...” avea să mărturisească mai târziu compozitorul.

Haydn a fost, mai presus de toate, un om bun. S-a căsătorit cu o midinetă care nu dădea două parale pe munca lui, ba uneori îi lua manuscrisele și-și făcea din ele papiote pentru păr. Confesiunea pe care i-a făcut-o spre sfârșitul vieții, după moartea soției, unui muzician, deși amară, nu are nimic dintr-o frustrare juvenilă: „... soția mea, din nefericire, a fost total lipsită de calitate, a trăit ca o străină lângă mine, a fost cu totul indiferentă la faptul că soțul ei era un artist și nu un simplu portar...”

Nici în relația cu superiorii ierarhici sau cu patronii, Haydn nu s-a arătat a fi pentru vreo clipă rebel, ceea ce nu îl califică în ochii modernilor. Când Haydn a fost adus la Esterhazy, dirijorul orchestrei și al corului era un anume Gregorius Joseph Werner, care avea pe atunci 66 de ani. Viitorul mare compozitor trebuia să-l ajute pe Werner în munca sa, fiindu-i subordonat cel puțin de fapt, dacă nu de drept. În pofida respectului pe care i-l acorda, Haydn era numit în public de Werner drept „mâzgălit de note”, „spărgător de tradiție” șamd. După moartea bătrânului dirijor, Haydn a aranjat pentru cvartet de coarde șase din fugile lui Werner cu dedicația publică, evident fără nicio notă ironică: „din sinceră admirație și prețuire pentru veneratul meu maestru.”

Legătura contractuală cu prințul Nikolaus Esterhazy a fost cea care i-a atras o bună parte din opoziția modernilor. „Haydn a fost și a rămas un servitor princiar care a distrat cu arta lui pe strălucirii săi stăpâni... Ca să fugă de sărăcie, Haydn și-a jertfit libertatea de om și creator... Pentru că nu putea să-și valorifice lucrările pe piața deschisă, el a trebuit să se acomodeze gustului aristocratic, admitând chiar că acest gust a fost de un nivel mai deosebit...”, suna comentariul caracteristic al lui Wagner. În treacăt fie spus, în reinterpretările istorice făcute de spiritele moderne aristocrația nu are cum să iasă din capul locului bine. Dacă nu răspunde la chemarea artelor, atunci dă dovadă de filistinism. Dacă o face și întreține arta, precum prințul Esterhazy, atunci o sufocă și o domină.

Cât privește strict relația lui Haydn cu prințul austriac, întinsă pe o perioadă de trei decenii, deși compozitorul a resimțit cu siguranță constrângeri inevitabile, este indubitabil că avantajele, nu doar cele materiale, au prisosit. „Am avut un prinț care în genere a fost mulțumit de munca mea, dar a trebuit să depind de oameni josnici!... De câte ori nu am oftat după libertatea pe care o încerc în clipa de față... Cât de greu am plătit eu dreptul de a dispune de o orchestră cu care am putut face experiențele necesare artei mele... Am putut observa ce anume poate produce un anumit efect și ce îl putea slăbi; în chipul acesta am putut îndrăzni, am putut fi original... Cel puțin aveam liniștea de a putea crea, liniște pe care atâta de mult am râvnit-o!...”

Unul dintre incidentele celebre a survenit în urma unei neglijențe a prințului Esterhazy, care a uitat să le dea drumul acasă muzicienilor care alcătuiau orchestra lui Haydn. În replică, debordând de spirit, compozitorul a creat simfonia nr. 45, „Despărțirea”, faimoasă pentru felul în care în partea a patra interpretii părăsesc unul după altul scena, stingând luminile. Prințul a gustat poanta, și-a recunoscut vina și i-a „eliberat” pe Haydn și orchestra sa. Cu alt prilej, când prințul s-a amestecat în repetiții, compozitorul i-a răspuns ferm: „Alteță, dacă socotiți că sunteți în stare, veniți în locul meu, dacă este bine sau nu, treaba aceasta mă privește pe mine, și nu pe dumneavoastră.”

Obligațiile lui Haydn s-au încheiat de facto odată cu moartea prințului Esterhazy, cel care i-a lăsat prin testament o importantă pensie viageră compozitorului.

Totuși, cel mai surprinzător aspect din biografia lui Haydn, mai ales prin comparație cu lipsa de ureche și gust muzical contemporan, îl constituie nenumăratele exemple de apreciere populară (plebee) a muzicii sale, ceea ce dă seama de nivelul cultural înalt al epocilor trecute. Într-un fel, cei care susțin un standard popular de apreciere a artei au dreptate, în sensul în care creațiile artistice valoroase au fost validate aproape întotdeauna de public. De aici nu decurge însă că gustul public, oricare ar fi el, reprezintă singurul criteriu, ci mai degrabă că el exprimă pe deplin barbaria sau rafinamentul unei epoci. În timpurile noastre, compozitorii abstracți (Leonard Bernstein sau John Cage) și publicul larg i-au apreciat, de exemplu, pe „The Beatles”, ceea ce ne confirmă vechea zicală confucianistă după care elitele sunt ca vântul, iar oamenii simpli precum iarba prin care bate vântul.

Cert este că oamenii simpli de la sfârșitul secolului al XVIII-lea iubeau muzica lui Haydn. Într-una din ieșirile sale frecvente la o cârciumă aflate la marginea Eisenstadtului, orașul din apropierea reședinței Esterhazy, Haydn a intrat în discuție cu un măcelar care l-a rugat să-i scrie o bucată muzicală frumoasă pentru nunta fiicei sale. Haydn a compus un menuet grațios, nu lipsit de o anumită complexitate, iar măcelarul, în semn de recunoștință, i-a trimis, se spune, un bou, drept pentru care de atunci menuetul poartă numele de „Ochsen Menuett”.

Cu altă ocazie, aflat într-un han prusac, ocupat de trupele mobilizate împotriva Franței revoluționare, Haydn a coborât la masă, unde orchestra cânta diverse bucăți muzicale, printre care s-a nimerit și o piesă de Haydn. Ofițerii aflați la masa compozitorului, fără să știe în compania cui se află, s-au pornit într-o controversă cu privire la vârsta lui Haydn. Discuția a fost stopată de secretarul artistului care le-a dezvăluit cine este comeseanul lor. Neîncrezători, militarii l-au luat peste picior, nevenindu-le să creadă că bătrânelul de lângă ei era autorul

Haydn, inima veselă disprețuită de modernitate

Scris de Ninel Ganea

Joi, 03 Octombrie 2019 11:40

Simfoniei „Surpriza”. Până la urmă, Haydn i-a convins arătându-le documentele, iar ofițerii s-au revanșat comandând o ladă de șampanie și cântând până la ziuă cântece populare alături de compozitor.

În fine, poate cel mai șocant eveniment de acest fel s-a petrecut la Londra, când la ușa casei sale a bătut un tânăr ofițer din marina comercială engleză. Acesta urma să plece într-o călătorie cu 80 de oameni în Orientul depărtat, iar aceștia, din cauza plictiselii, deveneau răi, irascibili și nesupuși. S-a gândit că Haydn i-ar putea face un cântec plin de veselie, care să leuiască spleenul vaporenților și i-a plătit anticipat. Compozitorul s-a executat și în două ore i-a făcut căpitanului de vas lucrarea cerută, de care acesta a fost încântat. Detaliile (faptul că Haydn a fost nemulțumit de ce a scris și i-a compus peste noapte o altă lucrare pe care s-a grăbit să i-o ducă în port, sau faptul că ofițerul nu a vrut să o primească etc.) mi se par de-a dreptul nesemnificative prin comparație cu gândul că marinarii din alte vremuri se linișteau ascultând muzica lui Haydn, pe care astăzi foarte mulți dintre oamenii cultivați o găsesc insuportabilă.

Dacă aș avea siguranța lui Samuel Butler, aș spune despre Haydn exact ce a afirmat scriitorul britanic despre Handel: „este atât de mare și atât de simplu încât doar un muzician profesionist este incapabil să-l înțeleagă”.